

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Braun, Angelika, "The Audio Going with the Video--Some Observations on the Rodney King Case," *Forensic Linguistics*, 1994, 217-222.
2. Coates, Linda, Bavelas, Janet Beavin, & Gibson, James, "Anomalous Language in Sexual Assault Trial Judgments," *Discourse & Society*, 1994, 189-206.
3. Cotterill, Janet, "'If it doesn't fit, you must acquit': Metaphor and the O. J. Simpson Criminal Trial," *Forensic Linguistics*, 1998, 141-158.
4. Crystal, David, *The Encyclopedia of Language* (2nd edition), Cambridge, UK: CU Press, 1997.
5. Don Foster, *Author Unknown: Tales of a Literary Detective*, Henry Holt & Co, 2000.
6. Dumas, Bethany K., "US Pattern Jury Instructions: Problems and Proposals," *Forensic Linguistics*, 2000, 49-71.
7. Eades, Diana, "I don't think it's an answer to the question: Silencing Aboriginal Witnesses in Court," *Language in Society*, 2000.
8. For a cogent discussion on the language of jury instructions and an overview of research on the issues of comprehensibility, see Peter Meijes Tiersma, (<http://www.tiersma.com/JURYINST/AAASFULL.HTM>).
9. Foulkes, Paul & Barron, Anthony, "Telephone Speaker Recognition amongst Members of a Close Social Network," *Forensic Linguistics*, 2000, 180-198.
10. Harris, Sandra, "Fragmented Narratives and Multiple Tellers: Witness and Defendant Accounts in Trials," *Discourse Studies*, 2001, 53-74.
11. Hermann J., "Identifying Dr. Schneider's Voice: An Adventure in Forensic Speaker Identification," *Forensic Linguistics*, 1996, 146-154.
12. Langford, Ian, "Forensic Semantics: The Meaning of Murder, Manslaughter and Homicide," *Forensic Linguistics*, 2000, 72-94.
13. Levi, Judith N., "Evaluating Jury Comprehension of Illinois Capital-Sentencing Instructions," *American Speech*, 1993, 20-49.
14. Matoesian, Greg, "Intertextuality, Affect, and Ideology in Legal Discourse," *Text*, 1999, 73-109.
15. Rigney, Azucena C., "Questioning in Interpreted Testimony," *Forensic Linguistics*, 1999.
16. Rodman, R. *An Introduction to Language* (6th edn), FortWorth, Tex.: Harcourt Brace College Publishers, 1998.
17. Rogers, Henry, "Foreign Accent in Voice Discrimination: A Case Study," *Forensic Linguistics*, 1998.
18. Rose, Phil, "Differences and Distinguishability in the Acoustic Characteristics of Hello in Voices of Similar-Sounding Speakers: A Forensic Phonetic Investigation," *Australian Review of Applied Linguistics*, 1999, 1-42.
19. Storey-Whyte, Kate, "KISSing the Jury," *Forensic Linguistics*, 1997, 280-286.
20. Tiersma, Peter, *Legal Language*, Chicago: U Chicago Press, 1999.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Христина Гайдис – аспірант, асистент кафедри прикладної лінгвістики Національного університету «Львівська політехніка».

Наукові інтереси: судова лінгвістика.

**СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ КРАЄЗНАВЧОЇ ЛЕКСИКИ
В ДИДАКТИЧНИХ ТЕКСТАХ**

Валерія ГИЗЕР (Херсон, Україна)

Стаття присвячена перекладознавчому аналізу оригінальної навчальної статті краєзнавчого характеру підручника гуманітарного профілю та її перекладу. Досліджується специфіка реалізації краєзнавчої лексики та її відтворення в перекладі.

The article represents the translational analysis of the source and target texts of the textbook article of humanitarian character. The point is to research the translational specifics of local lore lexicon.

На сучасному етапі розвитку перекладознавства особливої ваги набуває вивчення нехудожніх типів текстів. Центр тяжіння перекладацької діяльності посунувся у бік вивчення прагматичних текстів, до яких відносяться дидактичні тексти гуманітарного профілю. Дух національно-культурного відродження, прагнення до ствердження національної ідентифікації сприяє вивченню власної історії та поширенню знань про власну країну і свій рідний край.

Отже, мета цієї статті полягає у вирішенні наступних питань: 1) виявити специфіку функціонування краєзнавчої лексики в дидактичному тексті; 2) визначити прийоми та способи відтворення зазначених одиниць в перекладному тексті; 3) дослідити ступінь адекватного та еквівалентного відтворення краєзнавчої лексики, враховуючи специфіку типу тексту.

Матеріалом дослідження обрано фрагмент тексту з книги «Ukraine: A History» by Orest Subtelny та його перекладу з англійської, виконаного Ю. Шевчуком.

Актуальність вивчення краєзнавчої лексики саме в дидактичних текстах пов'язано з тим, що у сучасній прагмалінгвістиці, перекладознавстві та міжкультурній комунікації спостерігається певний брак теоретико-практичних досліджень цієї проблематики. В рамках нашого дослідження поняття дидактичного тексту розглядається як узагальнене для текстів навчального характеру. Найбільш конкретно вивчається навчальна стаття краєзнавчого характеру в текстах гуманітарного профілю, тобто тип тексту, введений до парадигми текстів краєзнавчого характеру.

Підґрунтям для включення цього типу тексту у парадигму слугували певні критерії. По-перше, це врахування умов комунікативної ситуації, тобто налаштування тексту на певну аудиторію. А, по-друге, це облігаторна наявність ознак, за якими формуються тексти краєзнавчого характеру, а саме локоцентризм, культуроцентризм, антропоцентризм. Сукупність цих трьох параметрів в повній мірі розкриває краєзнавчу інформацію, реалізація та актуалізація якої в тексті віддзеркалює сутність базисного лінгвоконцепту «край».

До підручників гуманітарного профілю, які містять певну краєзнавчу інформацію, ми відносимо підручники з історії. Спираючись на результати досліджень в рамках вивчення навчальної літератури гуманітарного профілю, учені дійшли наступних висновків: 1) для підручника з історії характерно найчастотніше використання емоційних та експресивних засобів висловлювання; 2) залежно від прагматичної зорієнтованості навчального тексту зазначений критерій набуває більш менш чіткого вираження оцінності [4: 60; 3: 68]. Крім цього, підручники з історії набувають особливої ваги саме тому, що віддзеркалюють аксіологічні ознаки культури певної нації [2: 60]. З точки зору транслатологічної класифікації типів тексту, запропонованою І.С. Алексєєвою, науково-навчальний тип тексту зараховується до «примарно-когнитивних текстів», тобто текстів для яких характерно групове джерело відправлення повідомлення й група реципієнтів. Згідно з даною класифікацією зазначений тип тексту співвідноситься з I та II групою перекладності (термін І.С. Алексєєвої) [1: 265]. За її класифікацією перша група схарактеризована використанням еквівалентних відповідників та варіативних відповідників з рівноправною варіативністю. Специфіка другої групи полягає у магістральності використання та, відповідно, відтворення таких лексичних одиниць як реалії-міри, екзотизми, власні імена. Почасти прийом міжмовної транскрипції недостатньо розкриває їх значення, тому використовується описовий переклад [1: 270].

Для навчальної статті підручника як типу тексту специфічним є використання краєзнавчих реалій та аксіологем. Оцінність підручника з історії імпліцитно закладена в краєзнавчій лексиці, яка постає фоною для фактуальної інформації. З точки зору композиційної структури краєзнавча тематика має фрагментарний характер і факультативно може бути представлена заголовком або підзаголовком розділу.

Аналізований нами фрагмент тексту має назву *"The Rostyslavychi of Galicia"*. Уже в самій назві підрозділу актуалізується лінгвоконцепт «край», який на лексичному рівні реалізований реаліями *"The Rostyslavychi"* і *"Galicia"*. Обидві реалії співвідносяться з ядреними краєзнавчими категоріями – локоцентризмом та антропоцентризмом. Так, лексема *"The Rostyslavychi"* віддзеркалює ознаку антропоцентричності, оскільки осмислюється як династійний рід, який правив народом протягом певного історичного часу. У свою чергу, реалія *"Galicia"* підкреслює етнічну ідентифікацію правителя з народом, згуртований територіально «своєю» землею. Іншими словами, це історія *"Galicia"*, історія народу *"Galicia"*, історія правителів народу, поєднаних простором, який вони називали *"Galicia"*. Сама ж *"Galicia"* є гіпонімом стосовно лінгвоконцепту «край».

Взагалі для текстів підручника властиво широке використання реалій-онімів, але значення не всіх з них пояснюється або коментується. Наведемо приклад реалії-оніма, який коментується: *"...his gifted son, Iaroslav Osmomysl (1153-87) – the epithet means one possessed of eight senses – extended the ..."* [7: 59]. У даному випадку автор книги – українець за походженням – навмисно вдався до пояснення імені, оскільки викладає історичні події держави іншомовній аудиторії, яка не знайома з історією України. Уведення тлумачення цілком відповідає вимогам підручника як типу тексту. Онім Osmomysl – це промовисте ім'я, в якому закладена певна риса характеру особи і спосіб його перекладу залежить від типу тексту/жанру. Так, наприклад, при перекладі епічної поеми «Слово о полку Ігоревім» «відмова від спроби відтворити в перекладі образність промовистого імені і водночас зберегти його національну форму знижує естетичне значення самого твору» [5: 9]. Тому, деякі перекладачі намагалися зберегти різноманітні аспекти власної назви за допомогою адекватних засобів перекладу – *"Eight-minded Yaroslav of Galich; Galichian eight-thoughted Yaroslav; Halychian eight-sensed Iaroslav"* [5: 9] – дескриптивне відтворення семантики оніма. Доречи, назва епічної поеми, яка з'являється в тексті у зв'язку із цитатою про Ярослава

Осмомисла, має авторський варіант – “*The Tale of the Host of Ihor*” [7:59]. Перекласти назву поеми «надзвичайно складно, враховуючи багатозначність лексичних одиниць (насамперед лексеми «слово»), що входять до їх складу й позбавлені необхідного контексту для зняття полісемії» [5: 8]. Тим не менш існує декілька варіантів перекладу цієї назви. Наведемо декілька: “*The Saga of Ihor's Folk, of Ihor, Son of Sviatoslav, Grandson of Oleh*” (Б.І.Яценко); “*The Tale of Ihor's Campaign*” (Marta Skorupsky). На нашу думку Орест Субтельний надав як нееквівалентний, так і не адекватний варіант перекладу, оскільки лексема “host” не передає ані семантичного, ані контекстуального значення назви.

Оцінна функція підручника реалізується за рахунок уведення імпліцитно/експліцитно виражених аксіологем, які конвоюють реалії. У свою чергу, взаємодія реалій і аксіологем сприяє формуванню лінгвоконцепту «край». Для підручника притаманно використання аксіологем, які імпліцитно/експліцитно характеризують дії реалій-онімів (одиниць, що актуалізують ознаки антропоцентризму): “*wily Volodymyrko; successfully withstood; nurtured cordial relations; laudatory excerpt; strong prince; gifted son, Iaroslav Osmomysl*” [7: 59-60]. Оцінка ж дій антропонімів безпосередньо пов'язана з мотивом і мотивацією подібних вчинків. Треба наголосити, що саме для цього типу тексту найголовнішим є актуалізація слотів «чому?» і «навіщо?», мовна реалізація яких формує лінгвоконцепт «край» (ознака локоцентризму) – для «своєї» землі: “... *to bring the entire land under his control and then successfully withstood the efforts of the Kievan grand princes to dictate the course of the events in Galicia ...; extended the boundaries of his principality south to the mouth of the Dnister River ...; ...maintaining peace and prosperity at home; The fame and prestige that he and his land enjoyed in Rus' was reflected in this laudatory excerpt ...*” [7:59-60]. Свого роду аксіологічною ознакою виступають цитати з відомих літературних та історичних першоджерел: “... *laudatory excerpt from “The Tale of the Host of Ihor”: “O Iaroslav Osmomysl of Galich! You sit tall on your golden throne, propping up the Hungarian [Carpathian] mountains with your iron regiments, blocking the way to its king, closing the gates of the Danube ... your wrath rolls over the earth; ... the last of the Rostyslavychi, “did not like to take council with his muzhi (boyars)”, as the chronicle puts it*” [7: 60].

У тексті перекладу спостерігається адекватне відтворення красномовних ознак у назві тексту «Галицькі Ростиславичі». Особливих труднощів для перекладача цей текст не становить, зокрема в аспекті краєзнавчої лексики, оскільки реалізовані реалії є відомими для перекладача і читачької аудиторії. Слід також зазначити, що у перекладача не виникло проблем з реаліями-онімами: «Володимирко; Ярослав; Володимир». Але все ж таки виникає питання з історичною особою Осмомислом. Для українського читача це промовисте ім'я, яке не потребує додаткового коментування, і тому введення цієї інформації в текст видається надлишковим. Перекладач, у свою чергу, не тільки залишив описативну перифразу, а й поставив її в лапках, що привнесло в текст додаткове, не зовсім зрозуміле значення: «...*Ярослав Осмомисл (1153-1187), тобто «людина, що має вісім відчуттів», ...*» [6: 87]. З іншого боку, з огляду на дидактичну функцію навчального типу тексту старовинне ім'я Осмомисл видається для сучасного читача архаїзмом, тому цілком виправданим вважається і розкриття значення цієї лексеми, однак, питання про використання лапок все ж таки залишається.

Розглядаючи переклад аксіологем, можна сказати, що перекладач намагається адекватно відтворити характеристики історичних реалій-онімів. Але у деяких випадках він занадто захоплюється відображенням ознак антропоцентризму за рахунок нівелювання лінгвоконцепту «край». Так, наприклад, у реченні “*While maintaining peace and prosperity at home, ...*” лексема *at home* втрачається при перекладі – «*Забезпечуючи собі мир і процвітання, ...*» [7: 59; 6: 87]. Перекладач сконцентрував увагу на актуалізації особистих і політичних якостей діяча, а не на його вітчизні, адже *home* тут використовується у значенні «свого мікрокосмосу». Речення “*The fame and prestige that he and his land enjoyed in Rus' was reflected in this laudatory excerpt ...*” перекладено як: «*Про славу й авторитет, які мав князь на Русі, говорить в похвалі йому ...*» [7: 59; 6: 87]. Ситуація така ж сама як і у попередньому прикладі: перекладач вилучає з тексту елемент, який пов'язує князя з його землею і народом. В оригіналі автор відзначив “*he and his land*”, адже цитата з поеми

похваляє як Ярослава Осмомисла, так і його народ «...своїми залізними полками, ...», який «...заступив королеві путь...» на «свою» землю [7: 59; 6: 87].

У результаті аналізу ми дійшли висновку, що перекладач у повній мірі розкрив два з трьох ядерних краєзнавчих ознак – антропоцентризм й оцінність, як компонент культуроцентризму. Посиливши оцінку історичних осіб, перекладач значною мірою редукує відтворення в тексті ознак локоцентризму, а саме відриває події від місця їх здійснення. Таким чином, перекладач перебудовує ієрархію краєзнавчих ознак і навіть переводить деякі з них до зони факультативних ознак.

Перспективним вважається більш детальне дослідження підручника як типу тексту за умов застосування двох методик аналізу, а саме методики символічної інтерпретації, та методики фреймового аналізу.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Алексеева И.С. Введение в переводоведение: Учеб. пособие для студ. филол. и лингв. фак. высш. учеб. заведений. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ; М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 352 с.
2. Демецька В.В. Теорія адаптації: крос-культурні та перекладознавчі проблеми: Монографія. – Херсон: МЧП «Норд», 2006. – 378 с.
3. Перкас С.В. О некоторых особенностях учебных текстов, содержащих страноведческую информацию // Учебный текст в методике преподавания иностранных языков: Межвуз. 36 науч. тр. – Челябинск: ЧГПИ, 1989. – С. 67-74.
4. Рогова М.Д. О некоторых языковых средствах выражения экспрессивности и эмоциональности в учебной литературе (На материале учебников гуманитарного профиля Великобритании и США) // Разновидности и жанры научной прозы: Лингвостиллистические особенности. – М.: Наука, 1989. – С. 59-69.
5. Ситар Р.А. Жанрово-стилістичні особливості епічних поем середньовіччя у перекладі (на матеріалі поеми «Слово о полку Ігоревім» та її англійських перекладів): Автореф. канд. філол. наук. – К., 2006. – С. 21.
6. Субтельний Орест Україна: історія/Пер. з англ. Ю.І.Шевчука; Вст. ст. С.В.Кульчицького. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Либідь, 1993. – 720с.
7. Subtelny Orest Ukraine: a history. University of Toronto Press, 1988.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Валерія Гизер – викладач кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови Інституту іноземної філології Херсонського державного університету.

Наукові інтереси: перекладознавство, крос-культурна комунікація, контрастивна стилістика.

ХОРХЕ ЛУЇС БОРХЕС: ПЕРЕКЛАДАЧ, АВТОПЕРЕКЛАДАЧ, ТЕОРЕТИК ПЕРЕКЛАДУ

Марина ГУМЕНЮК (Харків, Україна)

У статті розглянуті чотири напрямки діяльності Хорхе Луїса Борхеса: переклади з англійської та французької мов на іспанську; теоретичні погляди Борхеса на переклад; переклад, як структурний елемент його творів; автопереклади Борхеса у співтворстві з Норманом Томасом Ді Джованні.

The present study deals with four directions of Jorge Luis Borges' activity: his translations from English and French into Spanish; Borges' views on translation; translation as a structural element in his writings; Borges' self-translation in collaboration with translator Norman Thomas di Giovanni.

Предметом дослідження є фігура видатного аргентинського письменника ХХ століття Хорхе Луїса Борхеса в чотирьох іпостасях, пов'язаних з перекладом: він був не лише перекладачем, а й широко використовував переклад у своїх творах, перекладав власні твори та писав теоретичні праці про переклад.

Мета статті – розглянути теоретичні погляди Борхеса на переклад, а також його діяльність як перекладача чужих і своїх творів.

Борхес був знавцем багатьох мов і багатьох культур. Завдяки бабусі, що була родом з Великої Британії, та своєму батьку він опанував англійську не гірше ніж іспанською, якої його навчила мати. Пізніше, коли Борхес жив у Європі, він оволодів французькою, німецькою, італійською та латиною. Саме вільне володіння багатьма мовами та особлива пристрасть до англійської мови та літератури значною мірою сприяли успіху творів Борхеса.

Перший переклад Хорхе Луїс Борхес зробив ще в дуже ранньому віці. Це була іспанська версія казки «Щасливий принц» (The Happy Prince) Оскара Уайлда, яку опублікувала газета «El Pais», однак автором був помилково зазначений батько Хорхе Луїса Борхеса. Борхес перекладав багато поезії і прози. Тексти, які він перекладав, належать до трьох літературних спадщин: французької, британської та північноамериканської. Його переклади часто публікувалися у журналі «Sur». З французьких творів він перекладав «Персефону» (Persephone) Андре Жида, книгу нотаток про Схід «Варвар в Азії» (Une barbare en asie) Анрі